

ÅRSRAPPORT 2017

ARENDALE KOMMUNALE
PENSJONSKASSE

ÅRSBERETNING – REGNSKAP 2017

Arendal kommunale pensjonskasse

INNHold

Hovedtall	4
Styrets beretning	5
Resultatregnskap.....	12
Kontantstrømanalyse	16
Noter til regnskapet	17
Revisjonsberetning	30
Aktuarberetning.....	32

Hovedtall

NØKKELTALL (1000 kr)	2017	2016	2015	2014	2013
Premieinntekter	194 548	198 770	191 171	187 841	216 785
Eliminert underskudd forsikringsmessig dekningsgrad					121 000
Finansinntekter netto	269 118	167 420	117 506	169 222	195 651
Pensjonsutbetalinger netto	88 198	83 720	76 457	75 609	71 428
Driftskostnader	8 654	8 528	9 027	7 727	8 816
Forvaltningskapital	3 377 377	3 061 115	2 844 500	2 660 903	2 441 206
Premiereserve	2 520 443	2 338 811	2 198 746	2 027 409	1 898 623
Erstatningsavsetninger	35 637	34 013	38 707	32 559	44 274
Premiefond	50 005	47 428	56 747	55 678	52 341
Tilleggsavsetninger	138 928	138 928	138 928	102 928	62 928
Kursreguleringsfond	262 707	177 592	113 188	166 213	126 041
Egenkapital	365 544	316 631	292 144	264 061	245 437
Risikoutjevningssfond	12 808	12 129	7 129	3 629	3 629
Forholdstall					
Driftskostnader i % av:					
Forvaltningskapital	0,25 %	0,28 %	0,32 %	0,29 %	0,36 %
Bokført avkastning (kollektivporteføljen)	5,38 %	3,44 %	6,32 %	6,10 %	10,30 %
Verdijustert avkastning (kollektivporteføljen)	8,76 %	5,79 %	3,71 %	7,60 %	9,80 %
Verdijustert avkastning (selskapsporteføljen)	8,76 %	5,75 %	4,07 %	6,30 %	9,80 %
Stresstest 1	95 %	78 %	103 %	166 %	129 %
Stresstest 2	52 %	57 %	72 %	63 %	77 %
Egenkapitaldekning			14,86 %	14,09 %	12,78 %
Dekningsgrad	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %
Medlemsbestand					
Aktive	3101	3 049	3086	2987	2876
Oppsatte rettigheter	5339	4 944	4490	4050	3803
Sum	8440	7 993	7576	7037	6679
Alderspensionister	968	899	792	659	657
AFP 62 - 65 år	68	73	66	58	42
AFP 65 - 67 år	72	61	95	96	57
Uførepensionister	608	575	560	619	605
Ektefellepensionister	146	139	126	122	116
Barnepensionister	10	9	9	8	9
Sum pensjonister	1872	1 756	1 648	1 562	1 486
Sum medlemmer i alt	10 312	9 749	9 224	8 599	8 165

Styrets beretning

Arendal kommunale pensjonskasse ble opprettet 1. juli 1916 av Arendal kommune. Pensjonskassens formål er å yte pensjoner til medlemmene og deres etterlatte i henhold til pensjonskassens vedtekter, samt å yte god service til medlemmer, pensjonister og arbeidsgivere. Pensjonskassens lokaler ligger på Tyholmen i Arendal, adressen er Teaterplassen 3, 2.etasje.

Pensjonskassen er underlagt de samme lover og forskrifter som gjelder for finans- og forsikringsbransjen og er under tilsyn av Finanstilsynet.

Pensjonskassens årsregnskap er satt opp i henhold til forskrift om årsregnskap for pensjonsforetak av 20.12.2011 gjeldende for årsregnskap fra og med 2011.

Organisasjon og ledelse

Alle funksjoner i pensjonskassen er skilt fra kommunens øvrige virksomhet. Pensjonskassens midler holdes adskilt fra kommunens, og pensjonskassen hefter ikke for kommunens forpliktelser.

Styret

Pensjonskassen er en egen juridisk enhet med pensjonskassens styre som høyeste besluttsende organ.

Styret har arbeidsgiveransvaret for de ansatte i pensjonskassens administrasjon.

3 av styremedlemmene velges for samme periode som bystyrets medlemmer, resterende styremedlemmer velges midt i bystyreperioden. Styremedlemmene trer i funksjon fra det tidspunkt de er valgt, og samtlige velges for 4 år av gangen. 2 medlemmer oppnevnes av arbeidstakernes organisasjoner blant innskuddspliktige medlemmer i pensjonskassen og pensjonistene. I henhold til vedtektenes § 3-1, som ble gjort gjeldende fra 15.06.2015, skal bystyret oppnevne 4 medlemmer og varamedlemmer til pensjonskassens styre, hvorav minimum 1 medlem og 1 varamedlem ikke skal ha tilknytning til pensjonskassen eller arbeidsgiver, foretak, forening eller annen institusjon med pensjonsordning i pensjonskassen.

Følgende medlemmer og varamedlemmer er valgt inn i styret for Arendal kommunale pensjonskasse for perioden 1. november 2015/17 – 31. oktober 2019/21:

Styremedlemmer oppnevnt av bystyret:	Valgperiode
Anders Kylland (Frp)	2015-2019
Fredrik W. Knudsen (uavhengig)	2015-2019
Milly O. Grundesen (SP)	2017-2021

Siri Lyngvi-Østerhus (uavhengig) 2017-2021
Linda D. Øygarden (uavhengig) fra 01.11.15 til 31.10.17

1. varamedlem: Morten Kraft (AP) 2015-2019
2. varamedlem: Peder Syrdalen (uavhengig) 2017-2021
3. varamedlem: Ingrid D. Skårmo (FRP) 2015-2019
4. varamedlem: Tonje Brevik (uavhengig) 2017-2021

Styremedlemmer oppnevnt av arbeidstakernes organisasjoner:

Jon Vidar Skogeng (FF) 2017-2019
Trygve H.K. Hanssen (FF) fra 01.11.15 til 31.10.17
Inger Mari Sørvig (Delta) 2017-2021

1. varamedlem: Astri Johansson (FF) 2015-2019
2. varamedlem: Øystein Neegaard (UF) 2017-2021

Styret består av 3 menn og 3 kvinner og likestillingsloven er oppfylt.

Pensjonskassens styre har valgt Anders Kylland til styrets leder og Fredrik W. Knudsen til nestleder. Det har i 2017 vært avholdt 7 styremøter.

Trygve H.K. Hanssen (FF) takket av 1.november 2017 etter å ha sittet i styret i Arendal kommunale pensjonskasse siden 1.november 2007.

Agder-Team Revisjon AS og aktuar Pål Lillevold har møtt samtidig på 2 styremøter i 2017.

Administrasjon

I administrasjonen er det for øyeblikket 5 ansatte, fordelt på 5 årsverk.

Aktuarfirmaet Lillevold & Partners AS v/Pål Lillevold er ansvarshavende aktuar og forsikringsteknisk rådgiver for pensjonskassen.

Agder-Team Revisjon AS er revisor for pensjonskassen.

Aust-Agder Revisjon IKS er uavhengig kontrollorgan for pensjonskassen iht kapitalforvaltningsforskriften §2-2 og forskrift om risikostyring og intern kontroll §10.

Pensjonskassen har avtale med rådgivende lege Brynjulf Barexstein ved behandling av søknad om brutto uførepensjon.

Pensjonskassen har avtale med Sparebanken Sør om forvaltning og depot av utlånsmassen.

Pensjonskassen har avtale med Mercer AS om investeringsrådgivning og rapportering vedrørende risiko og avkastning.

Pensjonskassen har avtale med Gabler AS om programutvikling og brukerstøtte for ajourhold av medlemsbestand, pensjonsberegning og underlag for forsikringsteknisk beregning. Programmet går under benevnelsen Gabler Kompas. De fleste kommunale pensjonskasser har inngått tilsvarende avtale om sentral driftsløsning med Gabler AS.

Pensjonskassen er omfattet av avtale om overføring av pensjonsrettigheter mellom offentlige pensjonsordninger. Arbeidstakere som har vært innmeldt i flere offentlige pensjonsordninger vil, etter avtalen, få pensjon som om de hele tiden hadde vært medlem av en og samme pensjonsordning.

Pensjonskassen er medlem av interesseorganisasjonen Pensjonskasseforeningen, PKF, som organiserer kommunale/fylkeskommunale/private, selvstendige pensjonskasser. PKF er høringsinstans for endringsforslag innen finans og pensjon som berører tjenestepensjonsordningene, og tilbyr kurs, samlinger og veiledning overfor sine medlemmer. Pensjonskassen

er medlem av Kommunenes Sentralforbunds arbeidsgivervirksomhet for bedrifter, KS Bedrift.

Trygderetten er ankeinstans for vedtak som vedrører pensjon og samordning.

Arbeidsmiljøet i pensjonskassen er godt, og virksomheten forurensrer ikke det ytre miljø.

Kapitalforvaltning

Verden

Finansmarkedene viste en positiv utvikling igjennom hele 2017. MSCI World steg 18,4 prosent i norske kroner, mens Oslo Børs hovedindeks endte opp 19,1 prosent. Hovedscenarioet er at den synkroniserte oppgangen i verdensøkonomien fortsetter i 2018. Bedriftene ser lyst på fremtiden og investeringsviljen hos selskapene er god, og det gjør det mulig for sentralbankene å redusere de stimulerende tiltakene. I Kina forventes det at myndighetene øker fokuset på bærekraftig utvikling, igjennom både å redusere kredittveksten og redusere de miljømessige konsekvensene av tidligere investeringer.

Europa

2017 ble året hvor den økonomiske veksten i Europa fikk ordentlig fotfeste. Etter flere år med fallende eller svak vekst endte veksten i 2017 på 2,5 prosent. Fremtidstroen kom tilbake. Investeringsviljen blant selskapene og kjøpelysten blant konsumentene var sterke drivere. I tillegg fikk eksportbedriftene god drahjelp fra global vekst. Arbeidsledigheten er fortsatt høy i mange europeiske land, og det er fortsatt ledig kapasitet i økonomien. Inflasjonen og rentene ventes fortsatt å holde seg lave, men sentralbanken vil etter hvert kutte ned på pengepolitiske stimuli. Ved inngangen til 2017 var mange skeptiske til det europeiske finansmarkedet. Den politiske usikkerheten var stor, og populistene var på fremmarsj. Dette endret seg betydelig igjennom året. Ytre høyre mistet moment og moderate politiske krefter slo tilbake. Valget i Nederland gikk ikke den høyrepopulistiske Wilders sin vei, og i Frankrike ble Marine Le Penn slått av den liberale og EU-vennlige Macron. Redusert politisk usikkerhet, god økonomisk vekst, lav inflasjon og ekspansiv pengepolitikk er en god miks for aksjemarkedet. Aksjer ble derfor priset opp i 2017.

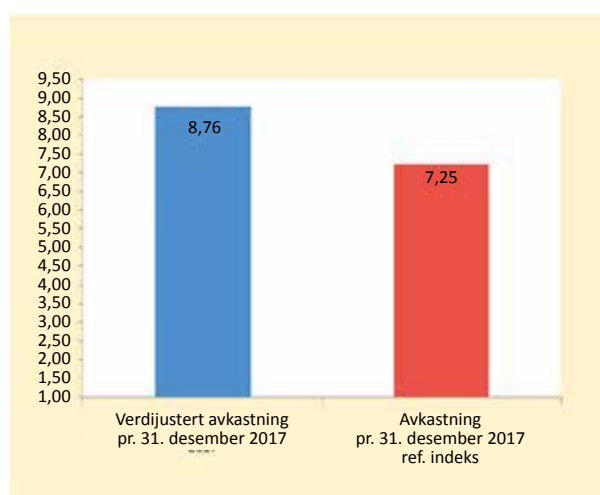
Norge

Også i Norge råder optimismen. BNP-veksten vil trolig ta seg opp fra dagens 2 prosent til 2,3 prosent drevet av privat forbruk og eksport. Norske eksportbedrifter fikk gjennom 2017 styrket sin konkurransekraft med nesten 10 prosent mot europeiske bedrifter som følge av kraftig kronesvekkelse mot euro. I tillegg øynes det økte oljeinvesteringer, noe som vil bidra til bedring i

fastlandsøkonomien. Aksjemarkedet har blitt drevet av økt inntjening hos selskapene, og så lenge selskapene leverer på inntektssiden vil aksjeoppturen kunne fortsette. Det er ingen tvil om at dagens prising av aksjer henger nøye sammen med det lave rentenivået. En raskere oppgang i markedsrentene enn det som er forventet, vil derfor kunne påvirke aksjemarkedet negativt.

Finansavkastningen

Pensjonskassen oppnådde en verdijustert avkastning på 8,76% (5,9%). Avkastningen er 1,51%-poeng bedre enn referanseindeksen som var på 7,25%.

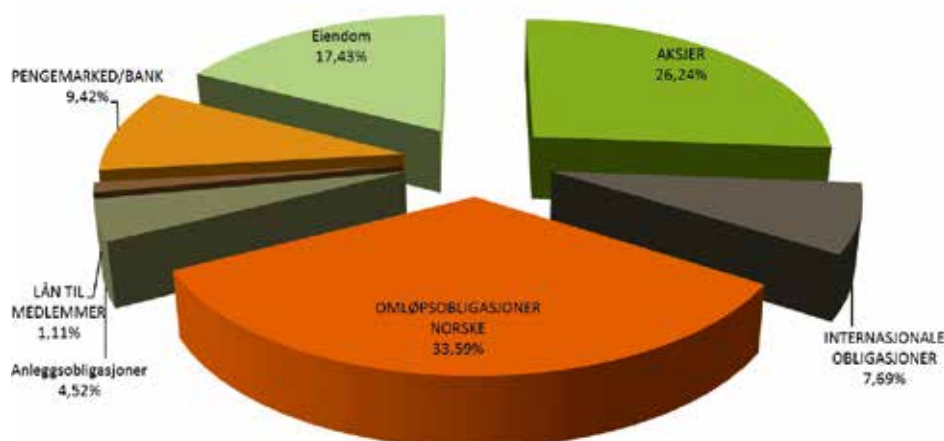
Figur 1 – Verdijustert tidsvektet avkastning for Arendal kommunale pensjonskasse sammenlignet med pensjonskassens vektete referanseindeks.

	Portefølje	Referanseindeks
Internasjonale aksjer	18,7%	18,4%
Norske aksjer	19,4%	19,1%
Aksjer	18,9%	18,7%
Internasjonale obligasjoner	1,9%	0,2%
Omløpsobligasjoner norske	3,8%	0,7%
Anleggsobligasjoner	4,7%	3,9%
Obligasjoner og utlån	3,6%	1,0%
Pengemarked/bank	1,7%	0,5%
Eiendom	10,5%	8,6%
Total	8,8%	7,3%

Tabell 1 – Kapitalavkastning Arendal kommunale pensjonskasse sammenlignet med aktuell referanseindeks.

Forvaltningskapitalen var ved årets utgang 3.377 millioner kroner (2016: 3.061 millioner kroner), en økning på 10,32% (2016: 7,63%). Kapitalen var pr 31. desember 2017 allokert som vist i Figur 2.

Styrets intensjon er å forvalte kapitalen på en sikker måte med lav risikoprofil. Målet er likevel å oppnå en god avkastning og å spre kapitalen i ulike typer verdipapirer. Adm. direktør har av styret fått delegert myndighet til å godkjenne verdipapirhandel innenfor vedtatte rammer.

Figur 2 – Aktiva allokering pr 31.12.2017 – Arendal kommunale pensjonskasse

Finansiell risikostyring og soliditet

Pensjonskassen søker å oppnå en finansavkastning på finanskapitalen som står seg i det lengre tidsperspektiv i forhold til lønnsvekst og inflasjon. Samtidig stilles også høye krav til årlig avkastning, som det kan være utfordrende å oppnå med dagens meget lave renter. Det innebærer at pensjonskassen i sin finansforvaltning må plassere i verdipapirer og fond som innebærer risiko for svingninger og endog verdifall, men som også samlet og ved gode plasseringsvalg gir høyere avkastning enn plasseringer som har liten eller ingen finansiell risiko. Sentralt i ivaretagelsen av så vel kortsiktige som langsiktige målsettinger om tilfredsstillende avkastning, vil det derfor være at pensjonskassen til enhver tid har finansiell evne til å bære risiko i den løpende kapitalforvaltning.

Pensjonskassens buffer til å gjøre plasseringer som innebærer risiko, dvs pensjonskassens bufferkapital, består blant annet av egenkapital, risikoutjevningfond, tilleggsavsetninger og midler på kursreguleringsfondet. Styret har i forhold til strategien for kapitalforvaltningen lagt vekt på å ha en sunn balanse mellom bufferkapital og risikoeksponering.

Svingningene som er erfart i finansmarkedene, særlig etter 2008, viser viktigheten av en robust og langsiktig strategi for kapitalforvaltningen. Pensjonskassens styre bruker hvert år mye tid på gjennomgang og vurdering av forvaltningsstrategien. Helt sentralt i kapitalforvaltningen står utnyttelsen av bufferkapitalen i pensjonskassen, og den løpende styringen av risikoen pensjonskassen til

enhver tid er eksponert mot i et finansmarked i stadig endring.

Pensjonskassen foretar løpende stresstester for å simulere hvordan pensjonskassens portefølje vil utvikle seg i et "worst case" scenario for finansmarkedet. Finanstilsynets anbefalte modell og anslag for «worst case» benyttes. Beregningene er basert på målinger i verdiendringer for pensjonskassen ved fall i aksje- og eiendomsmarkedet, samt rente- og valutakursendringer. I tillegg tas også hensyn til forsikringsmessige utfall som ligger utenfor aktuariens ordinære beregning av forsikringsrisiko. Disse utfallene korrigeres deretter med såkalte korrelasjonseffekter, som er historisk erfarte sammenfall i svingninger i aksje- og obligasjonskurser samt renter og eiendomsverdier. Utfallet som fremkommer av stresstesten, altså risikoen for verdifall i pensjonskassens finanskapital, blir målt mot pensjonskassens bufferkapital. Pensjonskassen har ved utgangen av 2017 et tapspotensiale som utgjør 95% av samlet bufferkapital i Stresstest I (avviklingsscenario). Når det gjelder Stresstest II (løpende drift scenario) ligger bufferkapitalutnyttelsen på 52%. Begge forholdstallene ligger godt innenfor det nivået som styret finner akseptabelt. I brev til alle pensjonsforetak datert 06.05.2013 meldte Finanstilsynet at en bufferkapitalutnyttelse over 200% for stresstest I og 150% for stresstest II er å anse som kritisk. Styret følger årvåkent med på utviklingen i stresstestene og gjør sammen med vurderinger av situasjon og utsikter for finansmarkedet, løpende tilpasninger i pensjonskassens plasseringer av finanskapitalen.

Styret har i samsvar med krav i den såkalte likviditetsstyringsforskriften, fastsatt egne retningslinjer rundt likviditetsstyringen i pensjonskassen. Pensjonskassens strategi for kapitalforvaltning innebærer hovedsakelig plassering i likvide fond og enkeltpapirer som kan realiseres på kort varsel. De minst likvide plasseringene er medlemslån og investeringene i eiendom, men samlet utgjør dette så lite av pensjonskassens totale forvaltningskapital at det ikke svekker inntrykket av en svært god og likvid kapital situasjon.

Regnskap

Styret mener at det fremlagte årsregnskap med noter gir et rettviseende bilde av driften i 2017 og stillingen ved årsskiftet.

Regnskapet er avlagt med forutsetning om fortsatt drift, og styret bekrefter at forutsetningene er til stede. Styret er ikke kjent med at det er knyttet usikkerhet til regnskapet ut over det som allerede er innarbeidet i regnskapet gjennom verdireguleringer på aksjer og obligasjoner.

Skatt

Pensjonskassens virksomhet er skattepliktig i henhold til skatteloven. Pensjonskassen betaler 23 % skatt av skattepliktig overskudd og 0,15 % skatt av skattepliktig formue.

Den delen av virksomheten som henføres til selskapsporteføljen er innenfor fritaksmetoden. Dette medfører at gevinster og tap på verdipapirer i selskapsporteføljen ikke inngår i skattepliktig inntekt.

Forsikringsteknisk oppgjør

Aktuaren har foretatt forsikringstekniske beregninger pr. 31.12.2017 som viser en dekningsgrad på 100 %.

Premiefond

Pensjonskassen har pr. 31.12.2017 opparbeidet 50,0 millioner kroner (47,4 millioner kroner) i premiefondet.

Reguleringspremie

Reguleringspremien for lønns- og G-oppgjøret skal dekkes av arbeidsgiverne i sin helhet. Reguleringspremien i 2017 utgjorde 49,0 millioner kroner. 45,7 millioner kroner ble belastet premiefondet, mens 3,3 millioner kroner ble innbetalt fra medlemsforetakene.

Utlånsvirksomheten

Utlån til medlemmene pr. 31.12.2017 utgjorde 37,6 millioner kroner (38,6 millioner kroner). Pensjonskassen yter 1. prioritets pantelån til medlemmene innenfor 70 % av verditakst.

Medlemsbestanden

Medlemstallet i AKP var **10312** (9749) ved utgangen av 2017

År	2017	2016	2015	2014	2013	2012
Aktive	3101	3049	3086	2987	2876	2744
Pensjonister*	1872	1756	1648	1562	1486	1411
Fratrådte / oppsatte	5339	4944	4490	4050	3803	3477

* Inkluderer alderspensjonister, AFP, uføre- og barnpensjonister.

Arendal kommunale pensjonskasse er pliktig pensjonsordning for arbeidstakere som har et arbeidsforhold i Arendal kommune, herunder Arendal Eiendom KF og Arendal Havn KF, Arendal kirkelige fellesråd, Hove Drifts- og utviklingsselskap AS, Etablerersenteret IKS og Arendal kommunale pensjonskasse. Pensjonskassen har også medlemmer fra Kulturhuset as og Agder kommunale støttetjenester (AKST).

Unntatt fra medlemskap er lærere som er tilsluttet Statens Pensjonskasse og sykepleiere og leger som er tilsluttet KLP.

Pensjonsordningen er et bruttosystem med garantert pensjonsnivå på 66% av lønn ved fratreden ved full opptjeningstid – 30 år. Garantien gjelder for medlemmer født før 1959, og er betinget av at Folketrygden ikke tas ut før fylte 67 år. Regelverket for medlemmer født i 1959 og senere er pr dags dato ikke avklart. Pensjonskassen yter AFP, alders- og uførepensjon, etterlattepensjon og barnpensjon.

Pensjonister

Ved årets utgang hadde AKP **1872** pensjonister. Nedenstående tabeller viser fordelingen på de forskjellige pensjonsarter:

År	2017	2016	2015	2014	2013
Alderspensjon/AFP	1108	1033	953	813	756
Uførepensjon*	608	575	560	619	605
Etterlattepensjon	146	139	126	122	116
Barnepensjon	10	9	9	8	9

Fordelt på kvinner

År	2017	2016	2015	2014	2013
Alderspensjon/AFP	824	756	693	585	471
Uførepensjon*	538	515	500	543	529
Etterlattepensjon	81	76	74	72	68
Barnepensjon	3	3	4	3	4

Fordelt på menn

År	2017	2016	2015	2014	2013
Alderspensjon/AFP	284	277	260	228	186
Uførepensjon*	70	60	60	76	76
Etterlattepensjon	65	63	52	50	48
Barnepensjon	7	6	5	5	5

* **Barnetillegg er inkl. i foreldrenes uførepensjon**

- 68 (73) AFP-pensjonister 62,63,64 år er inkl. i alderspensjonen
- 72 (61) AFP-pensjonister 65,66 år er inkl. i alderspensjonen
- Avtalefestet pensjon (AFP 62,63,64 år) finansieres av arbeidsgiver, og administreres av pensjonskassen.

Resultatdisponering

Totalresultat før disponering på 147,24 millioner kroner avsettes slik:

Overført til premiereserve (reduert beregn.rente)	48,87 millioner kroner
Overført til opptjent egenkapital	48,23 millioner kroner
Overført til risikoutjevningfond	0,68 millioner kroner
Overført til premiefond	49,46 millioner kroner

Utsiktene fremover

- Pensjonskassens styre og administrasjon vil i likhet med tidligere år være aktive i kapitalforvaltningen, og søke å oppnå optimale plasseringsformer i forhold til risiko, spredning og avkastning.

- Styret og administrasjonen vil også i tiden fremover arbeide med å videreutvikle pensjonskassen som en konkurransedyktig ordning til beste for medlemmene, pensjonistene og arbeidsgiverne.
- Pensjonskassen har som mål å være det beste pensjonsalternativet for medlemmene og arbeidsgiverne. Det skal oppnås ved trygg kapitalforvaltning, med vekt på informasjon og service overfor medlemmene, og ved å være synlig og aktiv i samspill med arbeidsgiverne.

Fremtidsutsikter - finansmarkedet

Det har vært solid oppgang i finansmarkedet så langt dette tiåret. Oppgangen ser heller ikke ut til å stoppe opp med det første, og sterke underliggende forhold støtter opp under fortsatt positiv utvikling. IMF venter at den solide veksttakten holder seg fremover og anslår en global vekst på 3,9 prosent både i år og neste år. Dette er 0,2 prosentenheter høyere enn sist anslått, og reflekterer positive aktivitetseffekter av den nylig godkjente amerikanske skattereformen og et sterkere globalt vekstmoment enn tidligere antatt. Dette gir et godt utgangspunkt for fortsatt vekst i selskapsinntjeningen.

Nyhetsstrømmen har vært blandet, men robust global vekst og spesielt sterk vekst i industriproduksjon har ført til fortsatt oppgang i aksjemarkedet. Det virker som det må en negativ ytre påvirkning til i form av en katastrofe for å legge en demper på risikolysten, eventuelt kan en rask økning i amerikanske renter ha samme effekten. Aksjemarkedet er preget av økende risikotagning og tiltagende grådighet, men det kommer fortsatt oppjusteringer i selskapenes inntjeningsestimer, så det er godt mulig aksjeoppturen fortsetter ennå en stund.

Hvordan er risikobildet det kommende året?

Det ser nå lysere ut i forholdet mellom Nord-Korea og resten av verden. Kim sendte utøvere til vinter OL i Pyeongchang (Sør-Korea), og Nord-Koreas innmarsj i OL ble gjennomført sammen med Sør-Korea.

Midtøsten har lenge vært en bekymring, men det har ikke skjedd store forandringer i maktbalansen der de siste årene.

Det internasjonale pengefondet (IMF) trekker blant annet frem følgende risikomomenter i forbindelse med sine siste prognoser:

- Høy global gjeld kan være en risikofaktor. Gjelden steg til rekordhøye \$233 trillioner i 3.kvartal 2017, mer enn \$16 trillioner høyere enn ved slutten av 2016 (ref Institute of International Finance). Privat gjeld er nå på all time high i Canada, Frankrike, Hong

Kong, Sør-Korea, Sveits og Tyrkia. Hvis rentene begynner å stige, kan det føre til problemer for en del låntagere.

- Det er fremdeles for mange mennesker som er utelatt fra gjeninnhenting og akselerasjonen i verdensøkonomien. En femtedel av de fremvoksende økonomiene og utviklingslandene opplevde inntektsfall per innbygger i 2017
- Den økonomiske veksten de siste årene har først og fremst vært syklisk betinget, og ikke drevet av nødvendige reformer. Arrene fra finanskrisen, lav

produktivitet, aldrende befolkning og begrenset potensiale for fremtidig vekst, vil fortsette å være tyngende på mellomlang sikt.

Det viktigste for en langsiktig investor som Arendal kommunale pensjonskasse er å flyte med markedet når det går oppover og samtidig opparbeide buffere til å tåle de korreksjonene som kommer. Det kan være greit å huske på at nedturene i finansmarkedet som regel kommer når de færreste venter det.

Arendal kommunale pensjonskasse, 21. mars 2018

Anders Kylland
styreleder

Jon Vidar Skogeng
styremedlem

Milly O. Grundesen
styremedlem

Fredrik William Knudsen
Nestleder

Siri Lyngvi-Østerhus
styremedlem

Inger Mari Sørvig
styremedlem

Frode Thorkildsen
adm. direktør

RESULTATREGNSKAP

Teknisk regnskap	Note	31/12/17	31/12/16
Premieinntekter			
Forfalte premier, brutto	1	194 548 488	198 770 487
Avgitt gjenforsikringspremie	1	-165 000	-170 000
Sum premieinntekter for egen regning		<u>194 383 488</u>	<u>198 600 487</u>
Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen			
Renteinntekter og utbytte mv på finansielle eiendeler	2	25 886 207	30 845 626
Netto driftsinntekt fra eiendom	3	38 285 077	37 484 510
Verdiendringer på investeringer	11,12,15,16	143 913 399	80 230 158
Realisert gevinst og tap på investeringer	5	31 968 186	1 180 139
Sum netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen		<u>240 052 869</u>	<u>149 740 433</u>
Andre inntekter			
Refusjoner	6	26 286 326	23 389 744
Pensjoner mv.			
Utbetalte pensjoner, brutto	6	<u>-114 484 479</u>	<u>-107 110 037</u>
Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser			
- kontraktsfastsatte forpliktelser			
Endring i premiereserve	7	-183 256 245	-135 370 903
Endring i kursreguleringsfond	4	-85 114 926	-64 404 613
Endring i premiefond	7	-948 569	-1 134 955
Sum resultatførte endr. i forsikrings-/kontr.fastsatte forpliktelser		<u>-269 319 740</u>	<u>-200 910 471</u>
Midler tilordnet forsikringskontraktene-kontraktfaste forpliktelser			
Overskudd på avkastningsresultat	22	-49 039 963	-30 595 137
Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene	22	-423 984	-12 542 764
Sum midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfastsatte forpliktelser		<u>-49 463 947</u>	<u>-43 137 901</u>
Forsikringsrelaterte driftskostnader			
Forvaltningskostnader	9	-2 119 078	-1 779 833
Forsikringsrelaterte administrasjonskostnader	8,9	-7 719 805	-7 638 341
Sum forsikringsrelaterte driftskostnader		<u>-9 838 883</u>	<u>-9 418 174</u>
Resultat av teknisk regnskap		17 615 634	11 154 081

Ikke teknisk regnskap	Note	31/12/17	31/12/16
Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen			
Renteinntekter og utbytte mv. på finansielle eiendeler	2	3 134 204	3 641 881
Netto driftsinntekt fra eiendom	3	4 635 413	4 425 720
Verdiendringer på investeringer	11,12,15,16	17 424 492	9 472 613
Realisert gevinst og tap på investeringer	5	3 870 588	139 337
Sum netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen		<u>29 064 697</u>	<u>17 679 551</u>
Andre inntekter			
Aktuarielle endringer ytelsesbaserte pensjonsordninger	9	<u>-88 327</u>	<u>-856 151</u>
Forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen			
Forvaltningskostnader	9	-256 570	-210 141
Andre kostnader	8,9	-934 685	-890 079
Sum forvaltningskostn/andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen		<u>-1 191 255</u>	<u>-1 100 220</u>
Resultat av ikke-teknisk regnskap		27 785 115	15 723 180
Resultat før skattekostnader		<u>45 400 749</u>	<u>26 877 261</u>
Skattekostnader	24	<u>-3 511 748</u>	<u>2 390 135</u>
TOTALRESULTAT		<u>48 912 497</u>	<u>24 487 126</u>
Overført til/fra risikoutjevningfond	7,22	-679 273	-5 000 000
Overført til/fra egenkapital	10,22	-48 233 224	-19 487 126
Sum disponeringer		<u>-48 912 497</u>	<u>-24 487 126</u>

<i>Eiendeler i selskapsporteføljen:</i>	Note	31/12/17	31/12/16
Investeringer:			
Bygninger og andre faste eiendommer			
Investeringseiendommer	11	63 498 600	60 489 792
Datterforetak			
Aksjer i datterforetak	12	11 252	11 459
Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost			
Investering som holdes til forfall	13	15 973 222	17 775 975
Utlån og fordringer	14	4 059 171	4 083 198
Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost		20 032 393	21 859 173
Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi			
Aksjer og andeler	15	95 615 350	82 934 765
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	16	149 070 407	132 318 572
Utlån og fordringer	17	8 471	7 565
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi		244 694 228	215 260 902
Sum investeringer		328 236 473	297 621 326
Andre eiendeler:			
Kasse, bank	18	38 553 448	27 888 025
Forskuddsbetalte kostnader	20	261 819	307 353
Sum		38 815 267	28 195 378
Sum andre eiendeler		38 815 267	28 195 378
Sum eiendeler i selskapsporteføljen		367 051 740	325 816 704

Eiendeler i kollektivporteføljen:

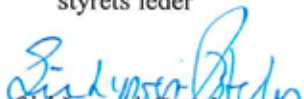
Investeringer i kollektivporteføljen:			
Bygninger og andre faste eiendommer			
Investeringseiendommer	11	524 451 400	512 330 208
Datterforetak			
Aksjer i datterforetak	12	92 929	97 051
Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost			
Investering som holdes til forfall	13	131 926 980	150 557 124
Utlån og fordringer	14	33 525 748	34 583 453
Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost		165 452 728	185 140 577
Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi			
Aksjer og andeler	15	789 711 969	702 432 330
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	16	1 231 211 138	1 120 698 208
Utlån og fordringer	17	69 964	64 073
Premiefordringer		3 001 705	96 000
Andre finansielle eiendeler	18	296 332 998	214 439 678
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi		2 320 327 774	2 037 730 289
Sum eiendeler i kollektivporteføljen		3 010 324 831	2 735 298 125
Sum eiendeler		3 377 376 571	3 061 114 829

Egenkapital og forpliktelseser	Note	31/12/17	31/12/16
Egenkapital:			
Innskutt egenkapital			
Innskutt egenkapital	10	153 216 351	153 216 351
Opptjent egenkapital			
Risikoutjevningfond	7,10,22	12 808 245	12 128 972
Annen opptjent egenkapital	10,22	199 519 378	151 286 154
Sum opptjent egenkapital		212 327 623	163 415 126
Sum egenkapital		365 543 974	316 631 477
Forsikringsforpliktelseser – kontraktsfastsatte forpliktelseser:			
Premiereserve	7,22	2 520 442 536	2 338 811 049
Erstatningsavsetninger	7	35 637 401	34 012 643
Tilleggsavsetninger	7	138 928 404	138 928 404
Kursreguleringsfond	4	262 707 184	177 592 258
Premiefond	7,22	50 005 038	47 428 442
Sum forsikringsforpliktelseser – kontraktsfastsatte forpliktelseser		3 007 720 563	2 736 772 796
Avsetninger for forpliktelseser:			
Skyldig skattetrekk	18	2 674 565	2 571 937
Forpliktelseser ved skatt	24	270 700	306 159
Forpliktelseser ved utsatt skatt	24		3 782 448
Andre avsetninger for forpliktelseser		794 387	993 466
Pensjonsforpliktelseser egne ansatte	9	372 382	56 546
Sum avsetninger for forpliktelseser		4 112 034	7 710 556
Sum forpliktelseser		3 011 832 597	2 744 483 352
Sum egenkapital og forpliktelseser		3 377 376 571	3 061 114 829

Arendal kommunale pensjonskasse, 21. mars 2018

Anders Kylland
styrets leder

Siri Lyngvi-Osterhus
styremedlem

Milly O. Grundesen
styremedlem

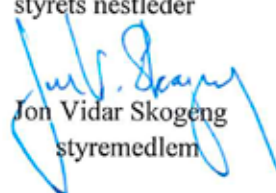
Inger Marie Sørvig
styremedlem

Frode Thorkildsen
adm.dir.

Fredrik William Knudsen
styrets nestleder

Jon Vidar Skogeng
styremedlem

KONTANTSTRØMANALYSE

(1.000 kr)	2017	2016
a. Kontantstrøm fra driften		
Premieinntekter	194 548	198 770
Forsikringsytelser	-88 198	-83 720
Finansinntekter netto	269 118	167 420
Andre kostnader (administrasjon og skatt)	-11 030	-10 419
Redusert/økt kortsiktige fordringer og gjeld	2 662	-4 565
Netto kontantstrøm fra virksomheten	367 100	267 486
b. Kontantstrøm fra investeringer/plasseringer		
Utbetaling ved kjøp av bygninger og andre faste eiendommer		
Verdijustering av bygninger og andre faste eiendommer	-15 130	-8 770
Redusert (økt) beholdning av rentebærende papirer	-160 553	-60 954
Redusert (økt) beholdning av aksjefond	-99 961	-153 530
Redusert (økt) utlån mot pant i fast eiendom	1 081	-5 144
Netto kontantstrøm fra investeringer/plasseringer	-274 563	-228 398
c. Kontantstrøm fra finansiering		
Innbetaling av kjernekapitalinnskudd	0	0
Endringer i finansiering	0	0
Netto kontantstrøm fra finansiering	0	0
a + b + c Netto endring av likvider gjennom året	92 537	39 088
Likviditetsbeholdning pr 01.01.	242 328	203 240
Likviditetsbeholdning pr 31.12.	334 865	242 328

NOTER TIL REGNSKAPET FOR 2017

Regnskapsprinsipper

Årsregnskapet er satt opp i henhold til regnskapsloven, med de tillegg og unntak som følger av forskrift 20.12.2011 nr 1457 (forskrift om årsregnskap for pensjonsforetak). Årsregnskapet er således utarbeidet med utgangspunkt i prinsipp om historisk kost, med følgende unntak:

- Investerings eiendommer er målt til virkelig verdi
- Finansielle eiendeler og gjeld er vurdert til virkelig verdi

Konsernregnskap

Arendal kommunale pensjonskasse er morselskap til Friergangen 3 AS.

I henhold til unntaksregelen i Regnskapsloven § 3 - 8 er det ikke utarbeidet konsernregnskap for 2017.

Bakgrunnen for dette er at datterselskapet ikke har betydning for å bedømme Arendal kommunale pensjonskasses stilling og resultat.

Finansielle instrumenter

I overensstemmelse med IAS 39 "Finansielle instrumenter - innregning og måling" klassifiseres finansielle instrumenter innenfor virkeområdet til IAS 39 i følgende kategorier:

- Virkelig verdi med verdiendringer over resultatet

Virkelig verdi

Virkelige verdier er i regnskapet vurdert slik:

- Aksjer og omløpsobligasjoner verdsettes til markedsverdier / børskurser
- Investerings eiendommer takseres årlig og oppføres til markedsverdi i henhold til takst

Obligasjoner som holdes til forfall

Finansielle eiendeler med faste eller bestembare kontantstrømmer og bestemt innløsningsdato hvor pensjonskassen har intensjon om og evne til å holde investeringen til forfall, er klassifisert som investeringer "holdt til forfall". Investeringene som holdes til forfall vurderes til amortisert kost ved bruk av effektiv rente metoden. For påløpte renter er benyttet årsoppgave fra VPS.

Aksjer og andeler

Aksjer tilordnes anskaffelseskost ved FIFO-metoden (først inn først ut).

Utlån

Utlån er oppført til nominelle verdier i balansen.

Ansvarlige lån

Arendal kommunale pensjonskasse kan ikke innhente ansvarlig kapital fra andre enn Arendal kommune og foretak/institusjon som har pensjonsordning i pensjonskassen.

Forsikringstekniske avsetninger

Premiereserver skal dekke de forsikredes hittil opptjente rettigheter i pensjonskassen. Beregningen foretas av pensjonskassens aktuar. AKP har full forsikringsteknisk dekning, det vil se at AKP har full dekning for nåverdien av påløpte pensjonsforpliktelser.

Administrasjonsreserver skal dekke fremtidige kostnader for fullt betalte forsikringer, som er forsikringer hvor premiebetalingen er opphørt og hvor oppsamlet premiereserve knyttet til den enkelte forsikrede dekker selskapets forpliktelser for hele den gjenværende forsikringstid.

Erstatningsavsetninger skal dekke antatt inntrufne forsikringstilfeller som ved årsslutt ikke er meldt eller oppgjort, herunder karensavsetninger for uførisisiko. Dette reflekterer forsikringsforpliktelser som pensjonskassen har påtatt seg gjennom mottatt premie. Erstatningsavsetningen skal tilsvare utbetalingene dersom erstatningstilfellet var ferdigbehandlet.

Premiefond inneholder forskuddsbetalte premier og eventuelle overskuddsmidler. Premiefondet kan benyttes til dekning av fremtidige premier.

Risikoutjevningfondet har til formål å utjevne den regnskapsmessige virkningen av fluktasjoner i resultatet av forsikringsvirksomheten over tid. Regnskapsmessig er risikoutjevningfondet en del av egenkapitalen.

Tilleggsavsetninger representerer en forsikringsmessig buffer som kan benyttes i de år den finansielle avkastningen ikke er tilstrekkelig til å dekke den garanterte renten.

Pensjonsforpliktelser egne ansatte

Pensjonskassens ansatte omfattes av pensjonskassens kollektive pensjonsordning på lik linje med andre medlemmer. Pensjonsordningen gir en definert ytelse i henhold til tariffavtalen i kommunal sektor.

Skatt

Pensjonskassens virksomhet er skattepliktig i henhold til skatteloven.

Pensjonskassen betaler 23 % skatt av skattepliktig overskudd og 0,15 % skatt av skattepliktig formue.

Den delen av virksomheten som henføres til selskapsporteføljen er innenfor fritaksmetoden.

Dette medfører at gevinster og tap på verdipapirer i selskapsporteføljen ikke inngår i skattepliktig inntekt.

Inndeling av forvaltningskapitalen

Pensjonskassens forvaltningskapital er delt inn i en kollektivportefølje (kundeportefølje) og en selskapsportefølje jfr. forsikringsvirksomhetsloven § 9-7. Kollektivporteføljen består av eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger som skal dekke de kontraktsfastsatte forpliktelse.

Selskapsporteføljen består av eiendeler som motsvarer selskapets ansvarlige kapital og eventuell annen gjeld enn forsikringsforpliktelsene.

Pensjonskassen har valgt en felles kapitalforvaltning, slik at fordeling til kollektiv- og selskapsportefølje er gjennomført etter hvor stor del av aktiva den respektive portefølje "eier".

Inndeling ser slik ut pr. 31.12.	2017	2016
Kollektivporteføljen:	89,20%	89,44%
Selskapsporteføljen:	10,80%	10,56%

Finansiell risiko

Pensjonskassens systemer for styring og kontroll er tilpasset de lovmessige krav for å sikre en forsvarlig kapitalforvaltning. Det gjennomføres risikoanalyser basert på Finanstilsynets stresstest for livforsikrings-selskap og pensjonskasser hvor det tas hensyn til de ulike risikoelementer som markedsrisiko, likviditetsrisiko og kredittrisiko.

Pensjonsordningene

Ved utgangen av 2017 hadde følgende virksomheter pensjonsordninger i pensjonskassen:

Arendal kommune, Arendal kirkelige fellesråd, Arendal kommunale pensjonskasse, Hove drifts- og utviklingsselskap AS, Etablerersenteret IKS, Arendal Eiendom KF, AKST og Arendal havnevesen.

Alle ansatte med unntak av sykepleiere, leger og lærere er omfattet av ordningen. Pensjonsordningen er ytelsesbasert og har ikke investeringsvalg.

Kategori	Menn	Kvinner	Totalt
Aktive	807	2294	3101
Fratrådte	1583	3756	5339
<i>* Fratrådte med oppsattrett</i>	<i>299</i>	<i>729</i>	<i>1028</i>
Alderspensjon	254	714	968
AFP 62 - 65 år	7	61	68
AFP 65 - 67 år	23	49	72
Uførepensjon	70	538	608
Barnetillegg	104	78	182
Ektefellepensjon	65	81	146
Barnepensjon	7	3	10

** Medlemstid 3 år eller mer*

Forsikringsteknisk følsomhetsberegning

Tabellen under viser hvordan kravene til premiereserven øker ved en reduksjon i dødelighet på 10 %, og ved en økning i uførehypighet på 15 %.

(mill.kr)

Forutsetning	Endringer	Effekt på netto premiereserve
Dødelighet	-10%	48,5
Uførehet	+15%	8,6

Note 1 Premieinntekter:

Pensjonskassens styre fastsetter årlig arbeidsgiverpremien etter anbefaling fra ansvarlig aktuar. Arbeidsgiverpremien ble fastsatt til 12,1% av lønn i 2017 (11 % av lønn i 2016).

Arbeidstakerinnskuddet er i tariffavtalen fastsatt til 2% av lønn.

(1000 kr)	31/12/17	31/12/16
Arbeidsgiverpremie		
Normalpremie (11%)	120 534	112 860
Reguleringspremie belastet premiefond	45 709	53 892
Innbetalt reguleringspremie	3 275	12 071
For lite innbetalt premie overført fra premiefond	2 127	0
Premie for ikke forsikringsbare hendelser	3 002	0
Avgitt gjenforsikringspremie	-165	-170
Sum arbeidsgiverpremie	174 482	178 653
Arbeidstakerinnskudd	19 901	19 947
Sum forfalt premie	194 383	198 600

Note 2 Renteinntekter og utbytte mv på finansielle eiendeler:

(1000 kr)	31/12/17	31/12/16
Renteinntekter fra:		
Pantelån	829	935
Obligasjoner m.m	8 540	11 749
Plasseringer hos kredittinstitusjoner	11 858	17 728
Utbytte fra aksjer/aksjefond	3 911	1 170
Andre finansinntekter	3 882	2 906
Sum innt. fra andre finansielle eiendeler	29 020	34 488
Andel selskapsportefølje	3 134	3 642
Andel kollektivportefølje	25 886	30 846
Sum	29 020	34 488

Note 3 Netto driftsinntekter fra eiendom:

(1000 kr)	31/12/17	31/12/16
Netto driftsinntekt fra eiendom:		
Inntekter	43 253	42 079
Driftskostnader	-333	-169
Netto driftsinntekt fra eiendom	42 920	41 910
Andel selskapsportefølje	4 635	4 426
Andel kollektivportefølje	38 285	37 484
Sum	42 920	41 910

Note 4 Kursreguleringsfond:

(1000 kr)	Historisk kostpris 2017	Virkelig verdi 31.12.17	Urealisert gevinst
Aksjer	529 496	785 121	255 625
Obligasjoner	1 437 126	1 476 016	38 890
Sum	1 966 622	2 261 137	294 515
Kursreguleringsfond 01.01.	177 592		
Kursreguleringsfond 31.12.	262 707		
Endring	85 115		

Den delen av urealiserte gevinster, som vedrører kollektivporteføljen er i regnskapet avsatt til kursreguleringsfond. Den delen som vedrører selskapsporteføljen er medtatt i annen egenkapital.

Aksjer, obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning er i regnskapet ført til markedsverdi.

Note 5 Realisert gevinst og tap på investeringer:

(1000 kr)	31/12/17	31/12/16
Aksjer	27 346	2 585
Obligasjoner	8 493	-1 266
Sum	35 839	1 319

Andel selskapsportefølje	3 871	1 39
Andel kollektivportefølje	31 968	1 180
Sum	35 839	1 319

Note 6 Utbetalte pensjoner mv.:

Pensjonsutbetalinger innenfor "Avtale om overføring og samordning av pensjonsrettigheter" (Overføringsavtalen) er direkte utbetalte pensjonsytelser til pensjonskassens medlemmer i henhold til vedtektene, og refusjoner i henhold til overføringsavtalen.

Pensjonsutbetalinger utenfor overføringsavtalen er avtalefestet pensjon (AFP) 62-64 år, som er en tariffbestemt avtale om pensjon/førtidspensjon. Pensjonskassen administrerer ordningen og utbetaler på vegne av arbeidsgiverne mot månedlig refusjon for utbetalt beløp.

(1000 kr)	31/12/17	31/12/16
Direkte utbetalte pensjoner		
Alderspensjon	50 172	46 845
Uførepensjon	20 712	20 378
Etterlattepensjon	6 204	6 074
Barnpensjon	284	314
Midlertidig uførepensjon	3 822	3 558
AFP 62–64 år	14 099	14 326
AFP 65–66 år	15 164	11 861
Sum direkte utbetalte pensjoner	110 457	103 356
Utbetalte refusjoner		
iht overføringsavtalen	4 027	3 754
Utbetalte pensjoner, brutto	114 484	107 110
Mottatte refusjonspensjoner:		
Andre pensjonskasser	12 182	9 014
Mottatt refusjon fra NAV	5	50
AFP 62–64 år	14 099	14 326
Sum mottatte refusjonspensjoner	26 286	23 390
Netto utbetalte pensjoner	88 198	83 720

Note 7 Avsetninger til fond:

Premiereserver (1000 kr)	Premie - reserve	Erstatnings- avsetning	Sum	Herav adm reserve
Premiereserver pr. 01.01.17	2 338 811	34 013	2 372 824	58 263
Pliktig avsetning 2017	181 631	1 625	183 256	4 668
Premiereserver pr. 31.12.17	2 520 442	35 638	2 556 080	62 931

Premiefond (1000 kr)	31/12/17	31/12/16	Risikoutjevningssfond (1000 kr)	31/12/17	31/12/16
Premiefond 01.01.	47 428	56 747	Risikoutjevningssfond pr. 01.01.	12 129	7 129
Belastet påløpt reguleringspremie	-47 858	-53 592	Avsetning	679	5 000
Premiefordring	0	0	Risikoutjevningssfond 31.12.	12 808	12 129
Premie for ikke forsikringsbare hendelser	0	0			
Garantert rente	949	1 135	Tilleggsavsetninger (1000 kr)	31/12/17	31/12/16
Ekstra innbetaling til å dekke for lave innbetalinger	0	0	Tilleggsavsetninger pr. 01.01.	138 928	138 928
Ekstra innbetaling for å dekke reguleringspremien	22	0	Avsetning	0	0
Fordring for lite innbetalt premie	0	0	Tilleggsavsetninger pr. 31.12.	138 928	138 928
Årets resultat kollektivporteføljen	49 464	43 138			
Premiefond pr. 31.12.	50 005	47 428			

Note 8 Ytelse og lån til ledende ansatte m.m.

Ytelser til ledende personer (hele kr):

		31/12/17	31/12/16
Administrerende direktør:			
Frode Thorkildsen	lønn	1 092 000	1 055 962
Frode Thorkildsen	pensjonskost	132 132	116 155

Honorar til styret (hele kr):

Anders Kylland	styrets leder	86 289	84 979
Trygve H. K. Hanssen	styremedlem	64 944	63 879
Milly O. Grundesen	styremedlem	47 977	50 661
Fredrik William Knudsen	styremedlem	47 977	52 661
Linda Øygarden	styremedlem	47 977	47 661
Inger Mari Sørvig	styremedlem	48 977	50 661
Morten Kraft	varamedlem	39 649	10 000
Astri Johansson	varamedlem	35 649	5 000
Ingrid Skårmo	varamedlem	0	2 500
		417 439	368 002

Administrerende direktør og ansatte i pensjonskassen, samt de av styremedlemmene som har pensjonsordning gjennom pensjonskassen (ansattes representanter) kan søke lån til ordinære medlemsvilkår.

Note 9 Forvaltnings- og driftskostnader

I administrasjonen er det 5 ansatte, tilsvarende 5 årsverk.

Samlet lønn, honorarer og andre personalkostnader beløper seg til 2,38 mill. Av dette henføres 0,69 mill. (50%) av adm.direktørs samlede personalkostnader til den løpende forvaltning, og er således splittet. Honorarer til ekstern rådgiver er også tatt med.

Spesifikasjon av andre kostnader	31/12/17	31/12/16
----------------------------------	----------	----------

Forvaltningskostnader:

Honorarer aktive forvaltere	1 212 031	937 904
Øvrige kostnader som henføres forvaltningen	1 163 617	1 052 070
Sum forvaltningskostnader	2 375 648	1 989 974

Andel selskapsporteføljen	256 570	210 141
Andel kollektivporteføljen	2 119 078	1 779 833
Sum	2 375 648	1 989 974

Andre kostnader:

Lønnskostnader	2 974 750	2 808 175
Styrehonorar	417 439	368 002
Arbeidsgiveravgift	573 021	548 003
Pensjonskostnader	562 045	1 238 670
Annen personalkostnad	190 231	280 239
Sum lønnskostnader	4 717 486	5 243 089
Revisjonshonorar	203 945	127 734
Aktuariatjenester	640 814	1 140 931
Andre honorarer	174 441	35 074
Andre kostnader	2 406 131	2 237 743
Sum driftskostnader	8 142 817	8 784 571
Prosjekt "Raskere frisk"	600 000	600 000
I alt	8 742 817	9 384 571

Andel selskapsporteføljen Aktuarielle endringer	88 327	856 151
Andel selskapsporteføljen	934 685	890 079
Andel kollektivporteføljen	7 719 805	7 638 341
Sum	8 742 817	9 384 571

Note 10 Egenkapital:

(1000 kr)	31/12/17	31/12/16
Innskutt egenkapital 01.01.	153 216	153 216
Innskutt egenkapital	153 216	153 216
Annen opptjent egenkapital 01.01.	151 287	131 799
Disponering av årets resultat	48 233	19 487
Annen opptjent egenkapital	199 520	151 286
Risikoutjevningfond	12 808	12 129
Sum egenkapital	365 544	316 631

Note 11 Investeringseiendommer:

(1000 kr)

		31/12/17	31/12/16
Pensjonskassen eier følgende investeringseiendommer:	Leietaker:	2 519	2 451
- Friergangen 3 (kinobygg)	Kino Sør	12 615	12 276
- Strømsbuneset 1 (Plankemyra bo og omsorgssenter)	Arendal kommune	765	745
- Julius Smithsvei 15 (Fagerheim barnehage og avlastningsenhet)	Arendal kommune	5 037	4 902
- Johan Landmarksvei 1 (Bjorbekktunet bo og omsorgssenter)	Arendal kommune	5 132	4 994
- Røed 68 og 70 (Røed bo og omsorgssenter)	Arendal kommune	9 979	9 711
- Torvet 6 / Bendiksklev 1 (Arendal bibliotek og parkeringshus)	Arendal kommune	7 193	7 000
- Østensbuveien 55 (Arendal bo- og rehabiliteringssenter - Myratunet)	Arendal kommune	43 240	42 079

Investeringseiendommer er vurdert til takster utarbeidet av uavhengig takstmann. Verdsettelsen er i henhold til IAS 40.

Eiendommene er klassifisert som investeringseiendom som er definert som "eiendom som benyttes for å opptjene leieinntekter eller for verdistigning på kapital eller begge deler". Investeringseiendommer skal måles til virkelig verdi, som normalt er markedsverdien.

Friergangen 3 i Arendal ble anskaffet i mai 2005 og er utleid til KinoSør (Kristiansand Kino). Leieforholdet løper til og med 01.07.28 med rett for leietaker til å forlenge leieforholdet i 2 ganger 5 år til markedsbetingelser vurdert av minst 2 meglere. Leien indeksreguleres årlig med 100 % av konsumprisindeksen.

(1000 kroner)	Frier- gangen 3	Bjorbek- tunet BOS	Biblioteket og park.hus	Fagerheim bhg./avl.	Røed BOS	Myra- tunet	Planke- myra BOS	Sum
Anskaffelsesverdi	26 587	53 200	105 400	8 500	57 000	79 900	146 000	476 587
Verdiregulering tidligere år	4 813	15 500	25 900	420	10 100	13 300	26 200	96 233
Inngående balanse	31 400	68 700	131 300	8 920	67 100	93 200	172 200	572 820
Tilgang 2017								0
Avgang 2017								0
Verdiregulering i 2017	500	700	4 700	230	2 800	1 900	4 300	15 130
Verdi pr. 31.12.17	31 900	69 400	136 000	9 150	69 900	95 100	176 500	587 950
Andel selskapsportefølje								63 499
Andel kollektivportefølje								524 451
Sum								587 950

Note 12 Aksjer i datterselskap:

(hele kr)			Bokført egenkapital	Resultat
Navn	Forretningskontor	Eierandel	31.12.2017	2017
Friergangen 3 AS	Arendal	100%	104 181	-4 329
Andel selskapsportefølje			11 252	
Andel kollektivportefølje			92 929	
Sum			104 181	

Note 13 Investeringer som holdes til forfall:

Obligasjoner

(1000 kr)	Anskaffelsesverdi	Amortisert verdi	Markedsverdi
Aker Solutions	10 000	10 000	10 116
Bonheur ASA	5 000	5 000	5 042
Hafslund ASA 12/22	9 960	9 980	10 424
Schibsted ASA	10 000	10 000	10 029
Wil. Wilhelmsen (flyter)	4 800	5 000	5 001
Wilh.Wilhelmsen ASA 07/22 FRN	10 035	13 000	13 047
Wilh.Wilhelmsen ASA	5 000	5 000	5 030
Statoil Fuel & Retail 12/19 5,25%	10 056	10 010	10 452
Bank 1 Oslo Aker AS	10 100	10 000	10 017
Eika Gruppen FRN	5 000	5 000	5 002
Storebrand Livsfors.	18 000	18 000	18 009
BN Bank ASA 11/20	10 070	10 031	10 057
Spb 1 SR-Bank 10/20 5,00%	9 845	9 939	10 066
Toten Sparebank	5 000	5 000	5 035
Sparebanken Øst	4 989	4 996	5 112
Sparebanken Sør	15 180	15 077	15 463
	143 035	146 033	147 902
Påløpte renter		1 867	
Totalt		147 900	
Andel selskapsportefølje		15 973	
Andel kollektivportefølje		131 927	
Sum		147 900	

Det er kun foretatt plasseringer i obligasjoner notert i norske kroner. Det er ikke gjennomsnittlig effektiv rente på "hold til forfall" obligasjoner.

Note 14 Utlån

(1000 kr)	31/12/17	31/12/16
Lån til medlemmer	37 585	38 667
Andel selskapsportefølje	4 059	4 083
Andel kollektivportefølje	33 526	34 584
Sum	37 585	38 667

Lånene ansees ikke tapsutsatte. Det er derfor ikke funnet nødvendig å foreta verken spesifiserte eller uspesifiserte tapsavsetninger.

Lån gis til medlemmer i pensjonskassen innenfor 70% av lånetakst med 1. prioritets pant i fast eiendom.

Note 15 Aksjer og andeler:

Internasjonale aksjer

(1000 kr)	Markedsverdi 01.01.17	Markedsverdi 31.12.17	Verdiendring 2017
Di Global ESG	55 694	64 672	8 978
Baillie Gifford W G	100 000	100 207	207
Odin Europa II	49 912	63 529	13 617
KLP Aksjeglobal	187 358	221 274	33 916
KLP Aksje Fremvoksende	22 459	29 333	6 874
KLP AksjeEuropa Indeks II	56 575	64 968	8 393
KLP AksjeAsia Indeks II	12 766	15 299	2 533
KLP AksjeUsa Indeks	28 137	33 574	5 437
KLP Aksje Norden	37 715	45 111	7 396
Sum internasjonale aksjer	550 616	637 967	87 351

Norske aksjer

(1000 kr)	Markedsverdi 01.01.17	Markedsverdi 31.12.17	Verdiendring 2017
Enkelt aksjer	61 909	73 572	11 663
DI NO AK INST II	60 572	71 016	10 444
First	21 447	23 413	1 966
Pareto verdi	35 994	41 099	5 105
Pareto Investment	35 093	38 260	3 167
Sum norske aksjer	215 015	247 360	32 345
Totalt	765 631	885 327	119 696

Andel selskapsportefølje	95 615
Andel kollektivportefølje	789 712
Sum	885 327

Alle papirene er priset til børsverdier (Nivå 1).

Note 16 Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning:

(1000 kr)	Markedsverdi	Markedsverdi	Verdiendring
	01.01.17	31.12.17	2017
Kredittforetak	510 780	515 362	4 582
Obligasjonsfond	294 679	302 878	8 199
Andre norske obl.	288 561	298 173	9 612
Utenlandske obligasjonsfond	255 326	259 397	4 071
Sum	1 349 346	1 375 810	26 464
Påløpte renter obligasjoner pr. 31.12		4 472	
Obl.og andre verdipapirer med fast avkastning inkl. pål. renter		1 380 282	
Andel selskapsportefølje		149 070	
Andel kollektivportefølje		1 131 212	
Sum		1 380 282	

Gjennomsnittlig effektiv rente pr. 31.12.17 er 2,08%
Alle papirene er priset til børsv verdier (Nivå 1)

Note 17 Utlån og fordringer:

(1000 kr)	31/12/17
Fordring datterselskap	
Sum	78
Andel selskapsportefølje	9
Andel kollektivportefølje	69
Sum	78

Note 18 Kasse, bank / Andre finansielle eiendeler:

(1000 kr)	
Består i sin helhet av bankinnskudd og kontanter på til sammen kr 334 886 fordelt på:	
Andel selskapsportefølje	38 553
Andel kollektivportefølje	296 333
Sum	334 886

Av bankinnskuddene er kr 2 675 innestående på skattetrekkkonto til dekning av skyldig skattetrekk.

Note 19 Kapitalavkastning:

	2017	2016	2015	2014	2013
Bokført avk.(kollektiv porteføljen)	5,38%	3,44%	6,32%	6,10%	10,30%
Verdijust. avk.(kollektiv porteføljen)	8,76%	5,79%	3,71%	7,60%	9,80%
Verdijust. avk.(selskaps porteføljen)	8,76%	5,75%	4,07%	6,30%	9,80%

Bokført og verdijustert avkastning for kollektivporteføljen er beregnet etter modifisert Dietz modell, jfr forskrift av 26. mai 2009.

Note 20 Forskuddsbetalte kostnader

Ombygging kontorlokaler kostnadsføres over leieperioden på 10 år. Årlig kostnad kr 45 534.

Note 21 Stresstest

Pensjonskassen leverer stresstester til Finanstilsynet hvert halvår. Stresstestene er en tilpasning av det kommende Solvens II direktivet til norsk lovgivning.

Stresstest I ("avviklingsscenario")

Samlet tapspotensiale	618 769
Bufferkapital	654 424
<i>Overskudd/underskudd bufferkapital</i>	35 424
Bufferkapitalutnyttelse	95%

Stresstest II ("løpende drift scenario")

Samlet tapspotensiale	304 989
Bufferkapital	588 242
<i>Overskudd/underskudd bufferkapital</i>	283 253
Bufferkapitalutnyttelse	52%

I brev til alle pensjonsforetak datert 06.05.2013 meldte Finanstilsynet at en bufferkapitalutnyttelse over 200% for stresstest I og 150% for stresstest II er å anse som kritisk.

Note 22 Resultatanalyse (1000 kr)

Administrasjonsresultat		2 311
Premie for avkastningsgaranti		14 626
Netto finansinntekter i kollektiv porteføljen	154 937	
- Pliktige rentekostnader	-56 349	
Renteresultat	<u>98 588</u>	98 588
Risikoresultat		424
Teknisk resultat		<u>115 949</u>
Resultat i selskapsporteføljen		27 785
Tilbakeført skatt		3 783
Skattekostnad		-271
Total resultat før disponering		<u>147 246</u>

Disponering:

Renteresultat overført til premiefond	49 040
Renteresultat overført til premiereserven	48 870
Risikoresultat overført til premiefond	424
Risikoresultat overført til premiereserven	-
Sum disponering av teknisk resultat	<u>98 334</u>
Overført til risikoutgjenningsfond	679
Overført til annen opptjent egenkapital	48 233
Sum disponering	<u>147 246</u>

Note 23 Solvensmarginkapitalkrav

Pr. 31.12.17 er solvensmarginkravet beregnet å utgjøre 104 mill. kr.

(mill. kr.)

Dekningen av kapitalkravet er som følger:

Sum innskutt egenkapital (ekskl. risikoutjevningssfond)	153,2
Sum opptjent egenkapital (ekskl. risikoutjevningssfond)	196,0
50% av tilleggsavsetninger	69,5
50% av risikoutjevningssfond	6,4
Solvensmarginkapital	425,1

Med dette utgjør solvensmarginkapitalen 409,4 % av minstekravet.

Note 24 Skatter

Beregnet betalbar skatt gjelder 0,15% formueskatt.

Utsatt skatt er beregnet slik:

Midlertidige forskjeller:	2017	2016
Investerings eiendommer	193 361 302	172 922 721
Aksjer og obligasjoner	262 707 184	177 592 258
Andre forskjeller	-372 382	0
Skattemessig fremførbart underskudd	-464 688 428	-334 754 781
Grunnlag utsatt skatt	-8 992 324	15 760 198
Utsatt skatt (+) / skattefordel (-) 23% (24% i 2016)	-2 068 235	3 782 448

Beregnet utsatt skattefordel i 2017 er ikke oppført som eiendel i balansen.

Til styret i
Arendal kommunale pensjonskasse

UAVHENGIG REVISORS BERETNING

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert årsregnskapet for Arendal kommunale pensjonskasse som viser et overskudd på kr 48 912 497. Årsregnskapet består av balanse per 31. desember 2017, resultatregnskap og kontantstrømpstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter til årsregnskapet, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening er det medfølgende årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av selskapets finansielle stilling per 31. desember 2017, og av dets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i *Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet*. Vi er uavhengige av selskapet slik det kreves i lov og forskrift, og har overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Øvrig informasjon

Ledelsen er ansvarlig for øvrig informasjon. Øvrig informasjon består av årsberetningen, men inkluderer ikke årsregnskapet og revisjonsberetningen.

Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet, kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den tilsynelatende inneholder vesentlig feilinformasjon. Dersom vi hadde konkludert med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Styrets og daglig leders ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for å det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er

også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeidet et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til selskapets evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

For videre beskrivelse av revisors oppgaver og plikter vises det til

<https://revisorforeningen.no/revisjonsberetninger>

Uttalelse om øvrige lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet og forutsetningen om fortsatt drift og forslag til anvendelse av overskuddet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med god bokføringskikk i Norge.

Arendal, 21. mars 2018

For Agder-Team Revisjon AS

Inge Vidar Frivoll

Registrert revisor

Aktuarberetning

Til styret i Arendal kommunale pensjonskasse!

Aktuaren skal sørge for at pensjonskassen til enhver tid blir drevet på en forsikringsteknisk ansvarlig måte. I henhold til dette har aktuaren vurdert den forsikringstekniske status for pensjonskassen pr. 31.12.2017.

Med virkning fra 2014 innførte pensjonskassen et nytt dødelighetsgrunnlag, K2013. Bakgrunnen er økt og antatt fortsatt økende levetid, og det nye grunnlaget medførte økt avsetningsbehov for sikring av pensjonskassens påløpte pensjonsforpliktelser. Fra og med 31.12.2014 har pensjonskassen full finansiell dekning for premiereservekravet beregnet med K2013.

Avkastningsresultatet for 2017 var på 98,6 millioner kroner, der 49 millioner ble disponert til premiefondet og 48,9 millioner ble disponert til økt premiereserve ved redusert grunnlagsrente. 0,7 millioner kroner var avkastning på risikoutjevningfondet.

Risikoresultatet for 2017 var på 424 tusen kroner, og ble disponert i sin helhet til premiefondet.

Gjennom styrkingen av premiereserven på 48,9 millioner er det årlige avkastningskravet redusert med omkring 3,1 millioner kroner.

Det betyr at opptjente ytelser til og med 2014 nå har en grunnlagsrente på 2,3 % mot tidligere 2,47 %. Opptjeningen fra 2015 og fremover har en grunnlagsrente på 2,0 %.

Forsikringsteknisk resultat og dets anvendelse fordelte seg slik i 2017:

«Område»	Resultat	Resultat anvendt til				
		Styrking av premiereserve nedgang grunnlagsrente	Tilleggsavsetning	Risikoutjevningfond	Premiefond	Opptjent egenkapital
Administrasjonsresultat	2 310 361	-	-	-	-	2 310 361
Risikoresultat	423 984	-	-	-	423 984	-
Avkastningsresultat	98 589 142	48 869 906	-	679 273	49 039 963	-
Rentegarantipremie	14 626 000	-	-	-	-	14 626 000
Til sammen	115 949 488	48 869 906	-	679 273	49 463 948	14 626 000

Avsatt premiereserve pr. 31.12.2017 er vist i nedenstående tabell:

Post	Beløp
Netto premiereserve K2013	2 457 511 392
Erstatningsavsetning	35 637 401
Administrasjonsreserve	62 931 144
Tilsammen	2 556 079 937

Ved premiefastsettelsen for 2018 er det tatt utgangspunkt i en beregnet premiekostnad, eksklusive reguleringspremie, på 12.7 % (10,70 % + 2 %) av pensjonsgrunnlaget. I tillegg til den forskuddsberegnete premien vil det være behov for en "budsjettmessig beredskap" for reguleringspremie, som med antatt regulering på 2,5 % eller alternativt 4,5 % kan anslås å utgjøre omkring 4,9 % eller alternativt 9,5 % av pensjonsgrunnlaget. Den faktiske reguleringskostnaden vil være kjent først når lønns- og G-reguleringen er gjennomført.

Oslo, 12. mars 2018

Pål Lillevold
Aktuar

Henrik Paulov Hammer
Aktuar

ARENDALE KOMMUNALE
PENSJONSKASSE

Teaterplassen 3, Postboks 10, 4801 Arendal
www.akpensjon.no